

– багатогранні прояви соціальної маргінальності;
– низька якість освіти та нерівний доступ до неї;
– високий рівень неписьменних дорослих;
– низька якість трудових ресурсів, а відтак, обмежена конкурентоспроможність держав на світових ринках.

За таких умов латиноамериканські країни являють загрозу світовому сталому розвитку, тому нагальним є розв'язання низки соціально-економічних проблем регіону і перш за все – гарантування основних прав населенню цих країн (здорового і гідного способу життя, права на працю, охорону здоров'я, право на освіту). Забезпечення майже всіх елементарних прав людини можливе шляхом упровадження спеціальних програм з освіти в інтересах сталого розвитку (що передбачають також професійну освіту маргінальних груп населення), розроблених міжнародними організаціями, які керують освітою.

Список використаних джерел

1. Ермольева Э.Г. Образование как фактор социального прогресса (латиноамериканский ракурс) / Э.Г. Ермольева // Педагогика. Научно-теоретический журнал Российской академии образования. – 2011. – №1. – С. 85–93.
2. Указ Президента України “Про Основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року” / Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – С. 319–325.
3. CEPAL. Panorama social de América Latina. – 2008.
4. CEPAL-STAT. Estadísticas e indicadores de cohesión social. – 2010.
5. Fondo de Población de las Naciones Unidas (FNUAP). Estado de la Población Mundial 1999. – FNUAP : New York. – 2000.
6. Organización de las Naciones Unidas para la Agricultura y la Alimentación (FAO). Informe Anual sobre el Estado Mundial de la Alimentación y la Agricultura: Aumenta el número de personas que padecen hambre mientras se prevé un crecimiento económico más bajo en los países en desarrollo. – Roma : FAO; 1998.
7. Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD). I Informe Sobre Desarrollo Humano. Madrid : Mundi-Prensa Libros. – 1999.
8. Sistema de información de tendencias educativas en América Latina (UNESCO / IIPPE-OEI); Informe SITEAL, 2010. Metas educativas-2021: desafíos y oportunidades. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.siteal.org
9. UNESCO. Education digest. – 2010.

Стаття надійшла 30.10.2013

УДК 351

А.З. Гурманчук

Особенности политики Республики Беларусь щодо стримання безробіття

У статті висвітлюються основні напрями та заходи органів державної влади Республіки Білорусь по забезпеченню зайнятості населення, зниженню напруженості на ринку праці країни.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість населення, програма зайнятості населення, безробіття.

The paper highlights the main trends and measures taken by the governmental authorities of the Republic of Belarus to ensure employment and mitigate the tension in the labour market of the country.

Keywords: labour market, employment, employment program, unemployment.

Постановка проблеми. Характерною ознакою ринку праці в Республіці Білорусь є його низький рівень напруженості, що являється значимим позитивним фактором як для населення, так і для соціальної політики держави, яка орієнтована на людину праці і спрямована на підтримку максимальної зайнятості населення.

Метою публікації є висвітлення пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади Республіки Білорусь по стабілізації ринку праці в країні, виходячи з доступних джерел офіційної інформації та елементів актуальності, які можуть викликати певну зацікавленість вітчизняних працівників сфери зайнятості.

Вклад основного матеріалу. Обравши еволюційний шлях ринкових перетворень, Білорусь після початкового зтяжнього перехідного періоду, який характеризувався різким падінням валового внутрішнього продукту, стала на шлях стійкого економічного зростання, зберігаючи окремі характеристики планової економіки. Зростання економічних показників країни дозволило певною мірою стимулювати внутрішній споживчий ринок, оптимізувати систему управління економікою, поліпшити систему соціального захисту населення. Визначилися нові підходи та організаційні принципи проведення економічних реформ. У системі ринкових перетворень одне з центральних місць зайняла трансформація відносин власності.

2009 р. внаслідок світової економічної кризи вніс корективи в ринок праці як Білорусі, так і багатьох інших країн. Кількість звернень громадян у службу зайнятості за допомогою посприяти у працевлаштуванні збільшилася на

Гурманчук Анатолій Захарович, науковий працівник Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ).

© Гурманчук А.З., 2014

12,9 тис. осіб, а зареєстрованих безробітних – на 12,6 тис. осіб (на 6,3%). Напруженість ринку праці країни підвищилася порівняно з 2008 р. у 1,7 раза [4].

Як показує світовий досвід, одним із напрямів протидії безробіттю при фінансово-економічній кризі є скорочення режимів робочого дня, використання практики адміністративних відпусток при посиленні заходів соціальної підтримки вимушено незайнятих працівників. У цей період вимушена неповна зайнятість постає як інструмент підтримки зайнятості населення, дозволяє наймачам за умов кризи зберегти свої трудові колективи. Така політика проводилася й урядом Республіки Білорусь для збереження трудового потенціалу, запобігання в країні масового безробіття. Указ Президента Республіки Білорусь від 25 червня 2009 р. №333 “Про додаткові заходи соціального захисту населення” дещо розширив сферу впливу раніше встановлених законодавством заходів соціального захисту населення на випадок безробіття. Так, згідно з документом:

– непрацюючі громадяни, які є засновниками (учасниками) акціонерних товариств і які не відносяться до числа зайнятих громадян відповідно до законодавства про зайнятість, можуть бути зареєстрованими як безробітні;

– громадяни у період їхнього перебування у відпустці без збереження заробітної плати, наданій за ініціативою наймача та направленими (за їх бажанням) органами з праці, зайнятості та соціального захисту на оплачувані громадські роботи до наймачів, що фінансуються з коштів республіканського або місцевих бюджетів, підлягають цивільно-правовому договірному оформленню їх участі у таких роботах, а виплата винагороди за договорами здійснюється з коштів Фонду соціального захисту населення Міністерства праці та соціального захисту республіки, що спрямовуються на забезпечення зайнятості населення [1].

Поряд із загальновідомими напрямками активної політики зайнятості в Республіці Білорусь застосовують заходи по зниженню напруженості на ринку праці, пов'язані з можливими вивільненнями працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва. Ними передбачено, що в разі майбутньої ліквідації (чи реструктуризації) виробництва, скорочення чисельності чи штату працівників, припинення діяльності підприємця органи з праці, зайнятості і захисту можуть компенсувати витрати наймачам на випереджаюче навчання працівників, котрі вивільняються і після профнавчання залучаються до роботи. Умови і порядок компенсації таких витрат наймачам регулюються Інструкцією про порядок і правові умови компенсації органами державної служби зайнятості населення витрат наймачів, установ кримінально-виконавчої системи та лікувально-трудова профілакторіїв Міністерства внутрішніх справ Республіки Білорусь на професійне навчання працівників, які залучаються до роботи. Для отримання компенсації наймачу, не пізніше місяця після завершення працівником професійного навчання, необхідно звернутися до органів з праці, зайнятості і захисту за місцем реєстрації з відповідною письмовою заявою. Це дозволяє роботодавцям у певній мірі стримувати вивільнення працівників, залучати їх до

необхідної професійної перепідготовки та подальшого використання на роботі.

Відповідно до закону про зайнятість, у Республіці Білорусь з 1992 р. щорічно розробляються державна і регіональні програми зайнятості населення, виділяються необхідні кошти на їх реалізацію, що в умовах збережених основ регульованої державної економіки дозволило підтримувати відносно стабільну і керовану ситуацію на ринку праці, утримувати рівень безробіття у соціально-прийнятних межах, а також забезпечувати громадянам передбачені законодавством соціальні гарантії та компенсації.

Державною програмою сприяння зайнятості населення Білорусі на 2012 р., затвердженою постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь №96 від 30.01.2012 [2], передбачено такі завдання: збереження стабільної ситуації у сфері зайнятості; інтеграція в трудову сферу цільових груп населення, які потребують соціальної підтримки; вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до потреб розвитку економіки; інформаційне, профорієнтаційне, методичне забезпечення зайнятого населення. Причому досягнення цих завдань здійснювалося не тільки традиційними заходами, що виправдали себе на практиці (сприяння наймачам у створенні робочих місць, допомога безробітним у самостійній зайнятості, профнавчання безробітних, адаптація інвалідів до трудової діяльності), а і з урахуванням нових підходів.

У числі пріоритетів програми – вдосконалення моніторингу стану ринку праці, сприяння роботодавцям у структурній перебудові економіки. Основне завдання щодо підвищення ефективності функціонування ринку праці полягає в поширенні доступної для всіх інформації: і тих, хто шукає роботу (у т.ч. безробітним), і роботодавцям. Адже це дозволяє значно скоротити час пошуку вакансій безробітними, з одного боку, та необхідних працівників роботодавцями – з другого; сприяє підбору працівників, найбільш відповідних вимогам роботодавців; дозволяє шукачам роботи швидше підшукати її з підходящими умовами праці та рівнем зарплати.

З цією метою в кожному регіоні республіки створено автоматизовану базу вакансій, яка щоденно оновлюється, розміщену на інформаційних табло і стендах в органах з праці, зайнятості та соціального захисту. За допомогою пошукової автоматизованої інформаційної системи можна знайти як постійну, так і тимчасову оплачувану громадську чи сезонну роботу (ТМР) по регіонах. Цією інформацією можуть скористатися і роботодавці, котрі відправляють своїх працівників у вимушені відпустки, і самі працівники. Це є дієвою формою підтримки працівників, які перебувають у вимушених відпустках без збереження зарплати, надання їм можливості брати участь в оплачуваних суспільних роботах. Завдяки цьому у громадських оплачуваних роботах в Білорусі в 2012 р. взяли участь понад 80,7 тис. осіб, у т.ч. майже 41,5 тис. безробітних. Як результат – завдання з організації ТМР, встановлене Державною програмою сприяння зайнятості населення Білорусі на 2012 р., перевиконано [4].

Для усунення невідповідності структури вільних робочих місць і тимчасово незайнятої робочої сили в професійно-кваліфікаційному розрізі проводиться професійна підготовка та перепідготовка як безробітних, так і

працівників, які перебувають під загрозою звільнення. Відповідно до законодавства, на професійну підготовку та перепідготовку першочергово направляються безробітні віком до 21 року, які вперше шукають роботу і не мають професії. Пріоритет зберігається за дітьми-сиротами, юнаками призовного віку. Особлива увага приділяється профнавчанню молоді, жінок, інвалідів. При цьому служба зайнятості Білорусі в 2012 р. направила на професійне навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації понад 15,4 тис. осіб – 7,4% з числа безробітних, які потребували сприяння у працевлаштуванні, що менше проти 2011 р. на 20% [4], а це більше ніж передбачено Державною програмою сприяння зайнятості населення Білорусі на 2012 р.

У 2012 р. в органах з праці, зайнятості та соціального захисту було зареєстровано 2,314 тис. осіб безробітних, звільнених у зв'язку зі скороченням штату чи ліквідацією організації (на 8% менше від рівня 2011 р.). За оперативними даними, питома вага вивільнених працівників у загальній чисельності зареєстрованих безробітних склала за минулий рік 1,3% (стільки ж, як і в 2011 р.). Для порівняння: у 2010 р. цей показник становив 1,4%, а в 2009 – 1,7% [4]. Це свідчить про деяке зменшення ризиків вивільнення працівників із підприємств у зв'язку зі змінами в організації виробництва, що позитивно впливає на зайнятість населення.

Важливу роль у зменшенні напруженості в районах з надлишковою кількістю працездатного населення відносно потреб ринку праці, посиленні зайнятості населення відіграє добровільне переселення громадян з місць постійного проживання. При цьому, якщо людина бажає брати участь у програмі переселення, їй необхідно звернутися в службу зайнятості за місцем постійного проживання, де нададуть усю інформацію про вакансії та можливості отримання житла для проживання. Переселенню підлягають (за їх згодою) безробітні чоловіки віком від 18 до 60 років і безробітні жінки віком від 18 до 55 років та їх сім'ї. Безробітному, який уклав договір про переселення на нове місце проживання та роботи, виплачується грошова допомога в розмірі семикратної величини бюджету прожиткового мінімуму (з 1 листопада 2012 р. встановлено у розмірі 880 тис. білоруських рублів). При переселенні безробітного, у складі сім'ї якого кілька непрацюючих, кожному з них виплачується така ж грошова допомога за умови укладання з ними договору на надання гарантованого робочого місця та наступного працевлаштування. Додатково проводиться виплата грошових коштів безробітним у розмірі двох бюджетів прожиткового мінімуму (БПМ) при переселенні з міст на нове місце проживання та роботи в малі, середні міські поселення та в сільську місцевість.

У 2012 р. служба зайнятості Білорусі сприяла у переселенні на нове місце проживання та роботи 345 сім'ям безробітних при запланованому переселенні 335 сімей [4]. Переселення безробітних здійснюється переважно в сільську місцевість. Найбільш зацікавлені в переїзді на нове місце проживання та роботи сім'ї з неповнолітніми дітьми. Як правило, третина з них змінює прописку в межах однієї області, інші переїжджають в інший регіон республіки.

У разі зростання безробіття важливу роль посідає організація громадських робіт, які не потребують спеціальної професійної підготовки, що дає можливість безробітним брати участь у таких роботах. Громадські оплачувані роботи організуються держслужбою зайнятості з метою зниження напруженості на локальних ринках праці. Участь у таких роботах дозволяє наймачам компенсувати тимчасовий дефіцит робочої сили, а громадянам – поповнити свій бюджет. Фінансування заходів з організації робіт проводиться не тільки за рахунок коштів Фонду соціального захисту населення, а й за рахунок коштів наймачів. Працівникам, які перебувають у вимушених відпустках без збереження заробітної плати з ініціативи наймача, надається можливість участі в громадських оплачуваних роботах нарівні з безробітними. За підсумками 2012 р., у громадських оплачуваних роботах в Білорусі взяли участь понад 80,7 тис. осіб, у т.ч. майже 41,5 тис. безробітних [4].

У результаті реалізації активних заходів політики зайнятості ситуація на ринку праці в країні залишається стабільною, і за 2012 р. вона характеризувалася:

- а) зменшення кількості звернень до органів праці та зайнятості;
- б) зниженням рівня зареєстрованого безробіття;
- в) збільшенням попиту на робочу силу;
- г) зниженням періоду працевлаштування безробітних та середньої тривалості безробіття.

Так, кількість звернень в службу зайнятості за сприянням у працевлаштуванні знизилася на 7,3% – до 290,3 тис. осіб (313,3 тис. осіб у 2011 р.) [4].

3 лютого 2012 р. протягом кількох місяців рівень зареєстрованого безробіття в країні становив 0,7%, а з 1 червня 2012 р. зменшився до 0,6% і стабілізувався майже до кінця року. За грудень показник безробіття по республіці знизився ще на 0,1% і станом на 1 січня 2013 р. становив 0,5% економічно активного населення (на 1 січня 2011 р. – 0,6%). У цілому за 2012 р. статус безробітного одержали 179,6 тис. осіб, що на 4,7% менше порівняно з 2011 р. (у 2011 р. – 188,4. тис. осіб) [4].

Виходячи із заявок наймачів, в органах з праці, зайнятості та соцзахисту станом на 1 січня 2013 р. налічувалося 62 тис. вакансій, що на 19,9% більше, ніж рік тому. При цьому ринок праці як і раніше орієнтований на робітничі професії – 77,7% від загальної кількості заявлених наймачами вакансій (у 2011 році – 77,6%) [4]. Це свідчить про позитивну і динамічну тенденцію в країні, орієнтовану на працівників, які безпосередньо виробляють товарну продукцію і надають послуги населенню.

Сформована висока динаміка попиту на робочу силу сприяла зниженню періоду працевлаштування безробітних та середньої тривалості безробіття. Так, середній період працевлаштування безробітних у 2012 р. порівняно з 2011 р. знизився на 0,1 міс. і склав 1,4 міс. Середня тривалість безробіття знизилася за минулий рік на 0,2 міс. і на кінець грудня 2012 р. становила 3,5 міс. проти 3,7 міс. на кінець грудня 2011 р. [4].

Внаслідок проведеної роботи напруженість на ринку праці республіки знизилася з 0,5 безробітного на одну вакансію (на 1 січня 2012 р.) до 0,4 безробітного (на 1 січня 2013 р.) [4].

Разом з тим на ринку праці спостерігався і ряд негативних явищ.

Вимушена неповна зайнятість у січні-листопаді 2012 р. склала 85,5 тис. осіб, або 2,5% від облікової чисельності працівників. Порівняно з аналогічним періодом 2011 р. вона збільшилася на 2,9% (у січні-листопаді 2011 р. – 83,1 тис. осіб, або 2,2%). Зберігається тенденція перевищення звільнення працівників над прийомом. У січні-листопаді 2012 р. прийом працівників заповнив їх вибуття на 95,9% (у січні-листопаді 2011 р. – на 93,4%). На роботу було прийнято на 35,1 тис. осіб менше, ніж звільнено (прийнято 821,2 тис. осіб, звільнено – 856,3 тис. осіб) [3].

Незважаючи на відносно низький рівень безробіття в Білорусі, на окремих регіональних ринках праці спостерігалася більш високе напруження, ніж в цілому по республіці, що характеризувалося перевищенням кількості безробітних над числом вільних робочих місць, тенденцією значного жіночого безробіття за професійно-кваліфікаційним складом.

Державна програма сприяння зайнятості населення на 2013 р., затверджена постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 26.12.2012 №1211, передбачає значне збільшення фінансування заходів програми порівняно з минулим роком (майже в 1,5 раза). Серед основних завдань на 2013 р. – стимулювання економічної активності населення; сприяння роботодавцям у структурній перебудові виробництва; вдосконалення підготовки кадрів з урахуванням потреби ринку праці, підвищення конкурентоспроможності робочої сили; інтеграція в трудову сферу цільових груп населення, які потребують соціальної підтримки; інформаційне, методичне забезпечення зайнятості населення; надання сприяння у працевлаштуванні громадян та соціальна підтримка безробітних на період пошуку підходящої роботи.

Програмою зайнятості населення передбачено також, що органи з праці, зайнятості та соцзахисту продовжать роботу щодо сприяння наймачам у забезпеченні зайнятості працівників, що перебувають під загрозою звільнення, працівників, що вивільняються, оптимізації чисельності штату, надання допомоги у проведенні кадрової діагностики організацій для виявлення потенційно надлишкової чисельності персоналу, розробці диференційованих систем оплати праці, розробці угод, що регулюють колективно-договірні відносини.

Реалізація політики зайнятості сприяла стабілізації ситуації на ринку праці Республіки Білорусь і в нинішньому році. За оперативними даними, у першому півріччі 2013 р. в органи з праці, зайнятості та соціального захисту за сприянням у працевлаштуванні звернулося 133,1 тис. осіб (88,8% до аналогічного періоду 2012 р.), з них зареєстровані безробітними 82,8 тис. осіб (89,1%). Число вільних робочих місць порівняно з відповідним періодом 2012 р. збільшилося на 15% і на 1 липня 2013 р. склало 76,6 тис. вакансій (на 1 липня 2012 р. – 66,6 тис. вакансій).

Ринок праці як і раніше орієнтований на робітничі професії, котрі складають 80,7% від загальної кількості

заявлених наймачами вакансій (на 1 липня 2012 р. – 80,4%), з них близько 11% вакансій – некваліфікована праця. Попит на працівників в основному формувався в таких видах економічної діяльності, як обробна промисловість (23,6% від загального їх числа), будівництво (19,2%), сільське господарство, мисливство та лісове господарство (11,8%), торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого користування (10,3%), транспорт і зв'язок (7,6%), охорона здоров'я та надання соціальних послуг (7,4%).

Рівень зареєстрованого безробіття на 1 липня 2013 р. становив 0,5% від чисельності економічно активного населення (на 1 липня 2012 р. – 0,6%) при прогнозі на кінець 2013 року – до 1,5%.

Позитивна динаміка попиту на робочу силу сприяла зниженню середньої тривалості безробіття до 3,4 міс. (у першому півріччі 2012 року – 3,7 міс.). Період працевлаштування безробітних склав 1,4 міс. [4].

У повному обсязі забезпечується соціальна підтримка безробітних, передбачена законодавством.

Загальну координацію та моніторинг виконання заходів Державної програми здійснює Міністерство праці та соціального захисту Республіки Білорусь, координацію і контроль виконання цих заходів на місцях – облвиконкоми та Мінський міськвиконком.

Висновки.

1. Реалізація органами державної влади Республіки Білорусь політики зайнятості населення забезпечує утримання безробіття на низькому рівні.

2. Динаміка ринку праці в Республіці Білорусь залишається позитивною і характеризується:

а) зменшенням кількості звернень до органів праці та зайнятості;

б) збільшенням вакансій, у т.ч. попиту на робочу силу;

в) зниженням рівня зареєстрованого безробіття;

г) зниженням періоду працевлаштування безробітних та середньої тривалості безробіття.

Список використаних джерел

1. Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 25.06.2009 №333 “Аб дадатковых мерах сацыяльнай абароны насельніцтва” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://president.gov.by/by/press73688.html#doc>
2. *Постановление* Совета Министров Республики Беларусь от 30.01.2012 №96 “Государственная программа содействия занятости населения Республики Беларусь на 2012 год” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.government.by/upload/docs/filee74d48c7ca1baf26.PDF>
3. *Постановление* Совета Министров Республики Беларусь от 27.12. 2012 № 1211 “Об утверждении Государственной программы содействия занятости населения Республики Беларусь на 2013 год” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=C21201211&p1=1>
4. *Материалы* сайта “Белта”: Новости Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mintrud.gov.by>

Стаття надійшла 13.09.2013